

RECENZII CĂRȚI ȘI EVENIMENTE

RECENZIE PE MARGINEA CĂRȚII *POPORUL ROMÂNESC ȘI MAREA*, CONFERINȚĂ ȚINUTĂ DE N. IORGA LA LIGA NAVALĂ ROMÂNĂ. DATINA ROMÂNEASCĂ, VĂLENI DE MUNTE, 1938

Samira Pușcă

Marea, conștiința publică și reflexul administrativ

În repetate rânduri, Iorga leagă cunoașterea istorică de imperativul acțiunii administrative și politice. Ambele au ca numitor comun conștiința publică a spațiului și acestea trei, la rândul lor (cunoașterea istorică, conștiința publică pe baza acestei cunoașteri și actul politico-administrativ rezultat), au ca finalitate coerența statului, asigurarea frontierelor. Fără acestea, societatea nu ar putea „nici a îndeplini... unele rosturi care servesc la menținerea și apărarea ei”, și cel mai important rost este acela „să-și apere bine hotarele” și „să aibă o dezvoltare economică potrivită cu numărul și însușirile locuitorilor”¹. În acest sens, statul trebuie să investească în conștiința publică: „trebuie să puie mâna în pungă”², mai precis în menținerea trează a componentei identitare, inclusiv prin punerea în valoare a acestora. Pe tot parcursul conferinței invocate, Iorga transmite constant mesajul necesității revenirii preocupării statului față de rețeaua de bălți

¹ Nicolae Iorga, *Poporul Românesc și Marea*, Conferință ținută de N. Iorga la Liga Navală română, Vălenii de Munte, Editura Datina Românească, 1938, p. 3.

² *Ibidem*.

și lacuri, de rețeaua hidrografică în general, componente ale „legăturilor românilor cu Marea”, aspect identitar și de infrastructură politică.

Conferința intitulată „Poporul românesc și Marea”, susținută de Nicolae Iorga, a avut loc în anul 1938, la Liga Navală Română, de la Vălenii de Munte. În această conferință, Nicolae Iorga clarifică și demonstrează cu argumente istorice, lingvistice, geografice legătura strânsă pe care o are poporul român cu Marea dintotdeauna: „Este vorba de legătura pe care poporul românesc a avut-o cu Marea, și nu numai cu Marea, dar cu apele în general”³.

Conferința este și un răspuns propagandei revizioniste maghiare și bulgare. Cum aceasta s-a intensificat în epocă, prilejuită de contextul favorabil al ascensiunii nazismului și stalinismului, Iorga trece în revistă cu acest prilej atât tezele revizioniste, pe alocuri hilare, cărora le contrapune argumentul românesc, de o diversitate multidisciplinară și novatoare. Mai mult, Iorga face argumentația într-un limbaj ușor accesibil, de popularizare. Pentru că, ne arată istoricul, realizarea României Mari cu atâtea jertfe reclamă „ridicarea” conștiinței publice și a actului politic, în același timp, așa încât acestea „să aibă dobânda sacrificiului”⁴.

Nu în ultimul rând, momentul în care Iorga publica conferința, nu trebuie să uităm, era al ultimului an de pace dinaintea declanșării celui de-al Doilea Război Mondial. Nevoia protejării țării era mai acută ca oricând. Hotarele țării pot fi protejate numai dacă statul va face investițiile necesare pentru a proteja realizările obținute „de pe urma sacrificiilor și

³ *Ibidem*, p. 4.

⁴ *Ibidem*, p. 3.

jertfelor” din Primul Război Mondial și chiar de mai dinainte. „Educația socială” este una dintre aceste investiții urgente pentru „ridicarea claselor de jos”⁵.

Ideile acestea de protejare a hotarelor printr-un act administrativ și politic informat, care investește eficient în slujba conservării idealului național, nu a apucat să se materializeze suficient: în 1938, în România s-a instaurat dictatura carlistă, iar din 1940 hotarele țării au fost ciuntite. După 1944, România a revenit la litoralul din 1877 și, în zilele noastre, conștiința Mării este mai slăbită ca oricând. Conștiința publică este bombardată cu mesaje hedoniste, Marea fiind redusă la plăcerile distracției din cluburile litoralului. Nimic despre jertfă și, deci, energia idealului cu care ne raportăm la Mare este minimă.

Ofensarea legăturii românilor cu Marea

Din punct de vedere geopolitic, studiul lui Nicolae Iorga privind relația poporului român cu Marea este important și pentru că acesta clarifică contextul perceptiv al spațiului geopolitic românesc, prin dubla prismă a străinilor, care o ofensează, și a societății românești, care trebuie să fie conștientă de spațiul său, precum am menționat mai sus. Pentru că, de fapt, comunicarea lui Iorga scoate în evidență infrastructura apelor și a spațiului de securitate românesc. În felul acesta înțelegem mai bine și preocuparea istoricului în raport cu problematica Mării. De altfel, chiar Iorga arată că relația românilor cu apele a fost una strânsă la scara istoriei: „Este vorba de legătura pe care poporul românesc a avut-o cu

⁵ *Ibidem.*

Marea, și nu numai cu Marea, dar cu apele în general”⁶. Dacă scoți Marea, apele din spațiul românesc, acesta se prăbușește ca și construcție geopolitică și identitară. Tocmai aceasta este demonstrația pe care o face Iorga când argumentează importanța legăturii românilor cu apa, răspunzând vecinilor care desfășoară o propagandă „furioasă” și „brutală” contra României⁷.

Dincolo, însă, de calitatea argumentului, injurios prin cuvintele și arhitectura propagandei folosite, neprietenii încearcă să decupleze poporul român de ape, în general, ceea ce este mai drastic, reprezentând „o brutalitate fără păreche”⁸. De aceea, arată Iorga că „...și în acest domeniu al nostru, al legăturii noastre cu apele, noi sântem tăgăduiți, ofensați. Ni se spune că Dunărea nu este a noastră, că în apele noastre, în marginea apelor noastre, noi am avut înaintași [străini], cari au deci mai multe drepturi decât noi. Se caută dovezi și în vocabularul nostru...”⁹.

Trecerea în revistă a propagandei ostile

Iorga trece în revistă structura propagandei ostile, care încearcă să nege dreptul românilor la Mare și, pe fond, să separe legătura neamului românesc cu apele sale. Aceasta constă într-o înșirare de fraze care neagă dreptul principal *de a fi* al românilor pe aceste locuri. În cazul de față, este vorba de susținerea acestui lucru prin delegitimarea relației noastre cu Marea, în general cu apele.

⁶ *Ibidem*, p. 4.

⁷ *Ibidem*, p. 5.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

Negarea dreptului principal la propriul pământ

În prima parte a conferinței, Iorga arată care este motivul principal pentru care popoarele din jurul nostru, în special ungurii și bulgarii, ne dușmănesc ca popor, și anume faptul că ne-am luat în stăpânire moștenirea: pământul. De altfel, aceasta este și cea mai importantă realizare a Marii Uniri: pe lângă reunificarea tuturor provinciilor nord-dunărene, aceasta a pus în practică principiul suprapunerii dintre dimensiunea etnică istorică și frontiera politică. În această logică, românii, primii locuitori prin strămoșii lor la Mare și la Gurile Dunării, sunt îndreptățiți să își refacă locuirea și hotarele în consecință, lucru pe care statul român s-a și preocupat să-l realizeze la 1918 și după, prin investițiile importante în infrastructură, facilități fiscale pentru coloniști etc. în Dobrogea (în special în Cadrilater¹⁰), Bugeac¹¹, în Dobrogea chiar mai înainte de 1918 – vezi politica lui Carol I privind modernizarea portului Constanța, a construirii rețelei feroviare dobrogene – podul de la Cernavodă etc. „Noi nu

¹⁰ Între 1925–1933, ca urmare a opresiunii grecești, circa 25000 de aromâni, la solicitarea lor, s-au strămutat din Grecia, în special din Pind, în Dobrogea, mai cu seamă în Cadrilater. După 1940, când Cadrilaterul a fost cedat Bulgariei, aromânii au fost strămutați la nord de noua frontieră și în Muntenia.

Emil Țircomicu, „Cum au venit aromânii în Țara mamă”, în *Cer și pământ românesc*, f.a.,

<https://cersipamantromanesc.wordpress.com/tag/colonizarea-aromanilor/>.

¹¹ „... principalele investiții s-au făcut în educație, asistență sanitară, căi de comunicație și agricultură. În cei 22 de ani de administrație românească în Basarabia s-a investit mai mult decât într-o sută de ani de dominație țaristă.”, Radio România Actualități, *Din viața Basarabiei (1918–1940)*, realizator: George Popescu, www.romania-actualitati.ro/din_viața_basarabiei_1918_1940-74798. Vezi și *Historice.ro*, George Damian, *Orașul Ismail în perioada interbelică*, 14 nov. 2011, <https://historice.ro/orasul-ismail-in-perioada-interbelica/>.

sântem un popor simpatic: uneori s'a parut că am fost, dar de foarte multa vreme nu mai santem de loc, si foarte multă lume se uită furios la noi, mai ales după ce am realizat, și nu în total, programul firesc al oricărui popor: de a stăpâni pământul pe care l-a avut din generație în generație și unde trăiesc în cea mai mare parte cei mai mulți ai lui. De atunci privirile acestea se îndreaptă furioase împotriva noastră.”¹².

Vecinătatea Mării este una dintre aceste înstăpâniri organice ale poporului român peste pământul său, care a crescut în importanță după Marea Unire, când, practic, litoralul românesc aproape s-a dublat (de la 245 km la 1877 la 412 km în 1918).

Dimensiunea lingvistică

Propaganda antiromânească se străduiește să arate că uneltele de pescuit, denumirile speciilor de pește, ale apelor ar fi străine. În acest fel, ar însemna „că noi am trăit undeva unde nu era altă apă decât numai apa de ploaie și apa ieșită din topirea zăpezii”. Aparent ridicol, „locul” unde propaganda bulgară și-a găsit să se concentreze, scopul însă este cât se poate de strategic: separarea completă a românilor de ape și, deci, anularea legitimității asupra Dunării și Dobrogei. „D. Mutafciiev, asupra căruia mă veți ierta că am zăbovit așa de mult, ne înlătură deci cu desavârșire de la Mare. De la Marea care trăiește așa de mult în poesia și conștiința noastră și care este așa de mult legată de tot felul nostru de a gândi și de a simți tot trecutul nostru”¹³. Dezvoltând firul acestui

¹² Nicolae Iorga, *op. cit.*, pp. 4–5.

¹³ *Ibidem*, p. 6.

„argument”, propaganda bulgărească ajunge la concluzia că „sântem singurul popor de pe lume care nu avem un trecut”¹⁴.

Contracararea propagandei antiromânești pe linia Dunării și a Mării

După cum am văzut, scopul propagandei antiromânești pe linia Dunării și a Mării avea ca scop anularea legitimității prezenței românești la Dunăre și Mare, ba chiar a legitimității Marii Unirii, din moment ce românii ar fi fost „singurul popor fără trecut”.

Principial, Iorga își va construi contraargumentul în așa fel încât să se vadă cum poporul român a fost „totdeauna acolo și dacă, fiind acolo, a știut să tragă foloasele ce se putea trage din aceste ape”¹⁵.

Legătura românilor cu Marea este integrală și se face prin Dunăre

Iorga arată că Dunărea este elementul care a acumulat întregul fenomen românesc, iar Marea rezervorul acestuia. Întreaga activitate social-economică românească, prin râurile interioare, este și a fost dintotdeauna conectată la Dunăre. Dunărea, și aici este o importantă inovație în gândirea geopolitică a fluviului, nu poate fi separată de râurile interioare ale spațiului românesc, cu care se află într-o relație organică. Din acest punct de vedere, arată Iorga, Marea Neagră este o „Dunăre mai mare”¹⁶, fiind și ea parte inerentă a întregului fenomen românesc (social, politic, militar, economic, istoric). De altfel, arată savantul, turcii înșiși s-au

¹⁴ Mutafciev în Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 6.

¹⁵ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 7.

¹⁶ *Ibidem*, p. 7.

folosit de Dunăre pentru a controla spațiul interior românesc: „cu această ocazie se vede legătura, așa de firească, între mare și Dunăre, și Turcii s-au folosit neconținut, în toate războaiele lor, de această legătură”¹⁷.

Iorga subliniază legătura totală, integrală, de ordin sufletesc, între Dunăre și spațiul românesc, apelând la istoricul francez Jules Michelet, care consemnează cântecele luntrașilor „cântând unitatea Dunării, geniul și sufletul ei”¹⁸.

Istoricul francez Michelet îi cerea lui Costachi Rosetti, pe la 1851, informații despre poezia populară românească, deoarece prin intermediul ei, acesta afla că râurile noastre sunt cele care hrănesc și întrețin Dunărea: „dacă voiți, Dunărea merge, prin apele care i se dau, până la cele mai depărtate mici izvoare din munte, de unde pleacă râurile cele mai Mari; este un fel de Dunăre concepută mai larg, cu tot ce intră în alcătuirea ei. Nu se poate vorbi de Dunăre fără de râuri, cum nu se poate vorbi de râuri fără de Dunăre”¹⁹.

Altfel spus, legătura noastră cu Marea nu ne poate fi negată fiindcă: „Dunărea este un râu deschis; și anume, noi avem deschizătura acestui râu. Doar toată istoria flotei bizantine, toată istoria flotei turcești, care nu este decât imitația flotei bizantine, ne arata un lucru, că între Dunăre și Mare este legătura cea mai firească: se trece din una în cealaltă. Corăbiile turcești veniau pe Marea Neagră și, pătrundeau pe Dunăre până foarte sus. Dacă nu mergeau, natural, până acolo unde acum făcut trecătoarea aceia, cu atâta efort de tehnică și cu atâta cheltuială, de la Porțile de Fer,

¹⁷ *Ibidem*, p. 8.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 7.

dar ajungeau pană la Nicopole, de ex[emplu], până unde au mers, la 1445, corăbiile cruciaților: cele franceze ale ducelui de Burgundia și ale Venețienilor, în serviciul Papei, atunci când pe malul nostru era Vlad Dracul cu fiul lui, cari participau la această cruciată și încercau tunurile Francesilor așa de mult, încât de jur împrejur toți servanții au fost sfârâmați în bucăți”²⁰.

Iată cum demontează Nicolae Iorga spusele lui Mutafciev, folosindu-se de evenimente istorice emblematice și cât de simplu arată că ceea ce susține este ilogic și fără de teme istoric. Folosindu-se de argumentul lui Michelet, Iorga arată că, atunci când Dunărea a fost strangulată de otomani (între 1540 și 1829, prin raiale, pe unde erau obligate să se scurgă toate produsele românești spre capitala Imperiului otoman, până la pacea de la Adrianopole), folclorul a înregistrat „plângerea și suspinul marelui fluviu prizonier”²¹.

Dar și literatura contemporană românească are rădăcini lacustre: „Este, de altfel, și întreagă poezie a apelor la noi, care se poate pune alături de poezia Slavilor. Cea mai frumoasă bucată scrisă de d. Sadoveanu este «Știma lacului» [Zâna lacului]...”.

Lingvistica apelor

Ocupațiile

Din graba sentimentului antiromânesc, propaganda ostilă omite caracterul definitiv al poporului român: latinitatea sa. Legătura sa cu apele este în mod fundamental și substanțial și latină, arată Iorga. Astfel, Iorga arată că o serie

²⁰ *Ibidem*, pp. 7–8.

²¹ *Ibidem*, p. 8.

de cuvinte precum: „mare”, „râu”, „lac”, „luntre”, „corabie”, „corăbier” provin din vremea romană.

În ceea ce privește apariția unor denumiri străine în timp, Iorga arată că modificările de denumiri sunt o practică curentă și este legată de mecanismul de transmisie al termenilor: Mutafciev „nu bagă de seamă că este de ajuns ca, într-o transmisie de nume dintr-o generație în alta, să se intercaleze o tehnică nouă, sau un comerț nou, pentru ca numele însuși să se schimbe”²². Este vorba de schimbarea unor denumiri pentru fapte mult mai vechi. Iorga amintește de cazul cravatei: „De exemplu, înainte de a fi împrumutat în Apus, de la Croați un anume fel de legătură de gât, nu se poate crede că oamenii umblau cu gâtul gol. Cravata vine de la croatul Krabate – în Bucovina s-a încercat o altă formă de gât-legău, rudă cu nas-suflete pentru batistă. Însă n-are decât să observe cineva admirabilele împodobiri de gât ale Francesilor de pe vremea lui Richelieu, fraisele de atunci, pe care și ei le luaseră de la spanioli: o întregă operă de dantelă migăloasă și elegantă. Și supt ochii noștri anumite articole de negoț, venind din alte părți, li-au schimbat unor anume obiecte numele”²³. Astfel, arată Iorga, cea mai bună eficientă manieră de operare a unui obiect ia denumirea dată de agentul său, de populația care-l și utilizează la un moment dat. Faptul că, la un moment dat, economia anglo-americană va ajunge să domine, iar noi vom prelua din denumirile uzitate de această economie, nu înseamnă că la Dunăre românii au fost înlocuiți de englezi sau de americani: „Dacă, de ex[emplu], mâne ar fi un puternic comerț engles sau american de modă la noi, s`ar

²² *Ibidem*, p. 9.

²³ *Ibidem*.

întâmpla foarte ușor ca numele luate de la Francesi în domeniul acesta să fie înlocuite cu numele impuse de aceștia alți negustori”²⁴.

Dar Iorga merge mai departe. El constată că, în ceea ce privește relația românilor cu apele, în timp, doar denumirile legate de tehnică și comerț, care sunt variabile, s-au modificat. Practic, modernitatea la Mare se construiește pe coordonatele latinești ale poporului român. Peștele și astăzi este tot latin: „Prin urmare, dacă este un termen latin pentru pește, iar tot restul e adus în legătură cu tehnica și comerțul, nu rămâne decât ca din grămada de nume slave să tragem neapărat concluzia că a trebuit doar să luăm lucruri pe care nu le cunoșteam înainte”²⁵.

Denumirile râurilor. Lacul

Da, este adevărat, avem denumiri de râuri slave. Dar avem și denumiri de râuri turanice și romanice. Dunărea însăși, deși are o rădăcină comună cu slavonul Dunav, are o terminație specifică românească, „re”, care nu se regăsește nici la germani, nici la slavi, care împart un întreg registru de nume fluviale. Mai departe, o suită întreagă de râuri, precum: „Ialomița”, „Bistrița”, „Moldova” sunt slave, dar există și râuri cu denumiri și turanice: „Călmățuiul”, „Dăsnățuiul”, care trimit la numele locuitorilor din Basarabia de Jos, la popoarele stepelor care au trecut mereu prin acest culoar spre Muntenia și Constantinopol. Faptul că în Bugeac sau în Oltenia sunt astfel de denumiri nu înseamnă că locuirea preponderentă a fost sau este neromână în aceste locuri. Așa și Albania, arată Iorga, faptul că „este plină de nume slave” nu înseamnă că

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem*, p. 10.

„albanesii au căzut din cer”, și cu atât mai puțin că slavii sunt popor autohton în Albania. La fel și la greci²⁶. Slavii au fost cuceritori la un moment dat și pentru o anumită perioadă și, cu acest prilej, putem spune că și-au impus o colecție de denumiri: „Explicația o dau anumite condiții de viață. Este de ajuns ca o năvălire să cucerească o generație, pentru ca fiii, crescând în atmosfera cuceritorilor, să uite numele pe care le dădeau părinții lor. Și atunci nu era lucrul scris, ca acum, ci ajungea să lipsească o transmisiune de câțiva ani pentru ca numele să se schimbe. Iar la Greci explicația este foarte ușoară. Aceștia [slavii] s’au dus, și atunci Grecii au ieșit din cetățile lor și, lucrând și restul țării, l-au luat cu numele date de predecesori”²⁷.

În spațiul românesc, situația este și mai defavorabilă argumentului care neagă existența românilor pornind de la denumirile slave de râuri, din simplul motiv că o bună parte dintre aceste denumiri nu sunt slave, după cum am arătat.

Un alt caz este acela al apelor stătătoare, al lacului, „care vine de la Români, și aceasta are o mare valoare, căci înseamnă că am avut totdeauna cunoștința lacului. ...Am spus că din caracterul latin al cuvântului de «lac» este vădit că din generație în generație s’a păstrat legătura noastră cu aceste ape stătătoare, care au avut, cum nu e în momentul de față, o foarte mare importanță.”²⁸. Vom continua discuția despre „lac” la „bălți”, la subcapitolul privind „Geografia apelor”.

²⁶ *Ibidem*, p. 13.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 14.

Organizarea politică a românilor, parte a permanențelor istorice

Însăși organizarea politică a românilor pleacă de la denumirile apelor. Importanța râurilor la noi se oglindește pe hartă, în denumirea organizărilor primare ale românilor, ale județelor, fiindcă avem olteni, jieni, argeșeni, pruteni, sireteni. De aceea, Iorga afirma: „Înainte de a exista Statul, era deci așezarea determinată de râu”²⁹. Astfel, rosturile organizației noastre politice au și o dimensiune hidrografică foarte pregnantă, acestea fiind structurate în jurul apelor: „ca să înțelegi rostul județelor țării noastre, nu trebuie să le iei pe linia orizontală, ci pe cursul însuși al râului. Pe acest curs, același costum, aceleași cântece, aceleași povești, aceleași elemente de viață materială și morală”³⁰. Cu alte cuvinte, cursul organizării sociale românești se identifică cu bazinul hidrografic, cursul râurilor însemnând „aceleași povești, aceleași elemente de viață materială și morală” – aspecte de subtilitate analitică dincolo de posibilitățile propagandei bulgare. Iorga este explicit: „apele creând formele politice”³¹.

Iorga așază astfel apele în centrul formării statelor românești. El schițează conceptul de „politică a apelor”³², „din vremile Celeiului cu pescăriile secolului al XIII-lea”, sau cel puțin deodată cu întemeierea Brăilei, mai înainte de 1400. Această politică a apelor este una dintre „permanențele istoriei”, fiind înscrisă în genomul ființei noastre istorice, așa cum Dacia lui Mihai Viteazul este rezultatul imaginii

²⁹ *Ibidem*, p. 15.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, p. 16.

primordiale a regatului lui Decebal³³. Ordinea primordială aceasta a apelor a avut la origine „ordinea elenică”, pe care au moștenit-o românii, care au și refăcut-o în sec. XIV–XV³⁴. Această ordine primară s-a refăcut „natural...”, cu urmașii acelor care odinioară au avut-o, chiar dacă urmașii aceștia vorbesc altă limbă și poartă altă limbă. Noi ne-am substituit lor de la sine, și sântem datori să ne substituim cu mult mai mult, în puterea dreptului pe care ni-l dă geografia noastră, căci ea ni-l poruncește, ni-l impune; să ne substituim, pentru că nu sânt alții care s’o poată face, în regiunea unde a fost odinioară coroană elenică a Pontului Euxin”³⁵.

Statul medieval românesc cel mai interesat de ape a fost Moldova, Ștefan cel Mare, după cum am văzut, îngrijindu-se cu atenție de configurarea economică și geopolitică a acestora. Astfel, Moldova, arată Iorga, a avut cea mai rapidă construcție statală pe infrastructura apelor: „Maramureșeni [întemeietori ai Moldovei] de la Baia, tocmai din colțul nord-vestic al Moldovei, din câteva sărituri au ajuns până în Pont, și Roman, pe la 1390, se intitula mândru: «Domn de la Munte până la Mare»...”³⁶. „Atunci – la finalul sec. XIV, arată Iorga, nu Muntenii, ci Moldovenii au salvat Dunărea pentru rasa noastră”, scoțând-o de sub intențiile ungare de cotropire și, deci, de orientare a Dunării în cu totul altă direcție decât cea ortodoxă și, evident, românească. Statul moldovean s-a configurat fructificând linia de forță generată de întâlnirea dintre Genova și Bizanț la Gurile Dunării: „căci este o profanare și o crimă să se atingă imbecilitatea de astăzi

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, pp. 16–17.

³⁶ *Ibidem*, p. 17.

de această splendidă urmă de trecut, în care Bizanțul se unește”. Această întâlnire specială a marcat fereastra de oportunitate a formării statului românesc Moldova, idee pe care a dus-o mai departe Gh. Brătianu în lucrarea sa, *Marea Neagră*, zece ani mai târziu.

În raport cu această moștenire avem o misiune: „Suntem datori să ne substituim cu mult mai mult, în puterea dreptului pe care ni-l dă geografia noastră, căci ea ni-l poruncește, ni-l impune; să ne substituim, pentru că nu mai sunt alții cari s-o poate face, în regiunea unde am fost odinioară coroana elenică a Pontului Euxin, a vechilor Greci”³⁷.

Vectorii istorici: pescarii și păstorii și cultura lor, a tracilor

Un caz interesant de elasticitate lingvistică al spațiului românesc este acela al micii comunități de pescari din Snagov. Aceștia au folosit denumiri slave până la un moment dat, când terminologia românească a reapărut. Aceasta s-a întâmplat pentru că civilizația lipovenilor nu s-a dovedit a fi superioară: „...dacă ar fi venit un mare negustor din Apus, care ar fi creat distincții în ce privește felurile peștilor, pe care noi nu le observăm, și ar fi păstrat pentru ele numele de acasă, atunci e evident că numele acestea s-ar fi impus. Iată ceia ce mi se pare cu desăvârșire luminos”³⁸. Referindu-se la lipoveni, Iorga se întreabă dacă nu cumva acolo de unde vin aceștia, din Deltă, după ce s-au refugiat din Rusia, nu sunt alte realități, mai vechi, neslave. Și acestea există, pentru că centrul lor pescăresc, Vâlcov, deși denumire slavă, care înseamnă lup, se suprapune peste înregistrarea greacă Lykostomon, care

³⁷ *Ibidem*, p. 16.

³⁸ *Ibidem*, p. 10.

înseamnă „Gura lupului”: „Iată în ceia ce privește vechimea noastră în aceste părți”. Și documentarea unui străvechi centru al pescuitului este suficientă pentru „ca să spunem că pe Dunăre am avut o foarte mare vechime și o permanență de mai multe veacuri”³⁹.

Celălalt mare vector de transmitere a identității este păstoritul. Tot șesul Munteniei, plin de bălți care se îngemănau prin râuri până la Dunăre, era străbătut de păstori, continuu, aceeași păstori români. Dar transhumanța păcurarilor români a înglobat un spațiu mult mai amplu. Ciobanii au ajuns până dincolo de Crimeea, în Caucaz, urcând pe râurile interioare, pe Nipru și Bug, civilizându-i pe slavii de acolo. Și această deplasare continuă vreme de câteva secole a avut ca axă Marea și Gurile Dunării: „...ciobanii arată și astăzi drumul pe care pe uscat l-ar putea urmări cândva energia oamenilor noștri: Mocanii cari s’au dus până în Caucas și cari de acolo au trecut pe urmă și mai departe decât atâta, căci sânt și acum pe malul râului Amur sate moldovenești. Dar întinderea noastră a fost și a fost și pe uscat și pe apă. Elementul românesc e dincolo de Nistru până la Nipru și Bug, oile noastre mai pasc pe acolo, iar metoda noastră de a crește oile și de a lucra lâna au servit de model pentru Ruși, cari, pe o treaptă mult inferioară, nu aveau ideie de ce aduceam noi pe basa unei tradiții populare de mai multe mii de ani. Pescarii lui Vodă-Ștefan dau și ei o învățătură”⁴⁰. Câțiva ani mai târziu, în 1942-1943, cercetările echipei Institutului Central de Statistică, sub coordonarea lui Anton

³⁹ *Ibidem*, p. 11.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 18–19.

Golopenția, confirma intuițiile și afirmațiile lui Nicolae Iorga⁴¹.

De la demografia ocupațională, Iorga ajunge rapid la însemnele materiale ale culturii. Astfel, ceramica acestor locuri, moștenită de la traci, exprimă ambele culturi ocupaționale, ale păstorilor și pescarilor. Iorga pomenește pe Barbu Slătineanu care, într-una din cărțile sale, susține că ceramica românească este o continuare a olăriei din acele timpuri, astfel încât tracia din regiunile respective sunt atât strămoșii noștri fizici, cât și „ctitorii întregii noastre culturi populare, și în această cultură se cuprinde fără îndoială și pescăria, cum o dovedește faptul că acești strămoși se așezau de preferință în asemenea locuri”⁴².

Iorga continuă discuția despre pescuit și pescari din perspectiva vectorizării ocupaționale a Mării Negre, mai precis a pescuitului de coastă, care este și ea, „veche de când lumea” pe litoralul românesc, mai precis în zona de întâlnire a cetăților grecești cu tracia: „Și problema pescuitului la noi nu este în legătură numai cu peștele de Dunăre, ci și cu pescuitul de coastă, pe care îl ignorăm... Doar monedele de la Tomi[s] [Constanța antică] înfățișează niște delfini; și nu numai dellfinii, ci și peștii cari se mâncau aveau la Greci un rol foarte mare. Pe atunci nu se făcea agricultură în Dobrogea: treceau neconținut barbari și, până veniau Tracia de dincolo de Dunăre cu carăle de grâu, trebuia ca oamenii să se hrănească din pește, cum, de altminteri, și în Scitia [Dobrogea] anume

⁴¹ Vezi Anton Golopenția, *România de la Est de Bug*, vol. I și II, Ed. Enciclopedică, 2006.

⁴² Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 12.

locuitori se numiau Ihtiofagi, adică «Mâncători de pește»...»⁴³.

Geografia apelor: bălțile

Deși termenul de „baltă” este slav (Iorga, 1938, p. 15), Bulgaria este săracă în ele. Este curios cum, de pildă, Bulgaria care nu are bălți, ar avea mai degrabă legătură cu apele, se întreabă Iorga. Geografia aceasta de șes cu baltă este locuită din preistorie și, evident, nu de către bulgari: „în Bulgaria malul este înalt stâncos, pe când la noi rămâne jos, cu inundații permanente și bălți ... [E] curios cum d. Mutafciev, care vine din locurile fără bălți, tăgăduiește permanența în acest domeniu al Românilor, cari numesc «Baltă» tot șesul Dunării»⁴⁴. Desigur, pentru a găsi permanențele românești pe aceste „bălți”, trebuie să dăm la o parte denumiri mai noi. Așa de pildă, în mijlocul acestei zone se află Lehliu, care este denumirea turcească a polonilor („leh”, care în românește a dat „leah” sau „leș” – toate pentru poloni în Evul Mediu). Să însemne aceasta că bălțile acelea au fost poloneze?, ne îndeamnă Iorga să ne întrebăm. Poate, dar nu pentru multă vreme, am spune noi, în logica lui Iorga.

Tot șesul Dunării se numește și „Baltă”, arată Iorga⁴⁵. Balta „nu înseamnă numai o regiune mărginită, ci o regiune întreagă, din care cauză Mocanii se duc la «Baltă», și toată partea de jos a țării este «Baltă»»⁴⁶. Statele medievale românești, în special Moldova, au avut o întreagă

⁴³ *Ibidem*, p. 14.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 12.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 15.

infrastructură de lacuri, iazuri și bălți îngrijită de stat. „Ungurii au împrumutat, de altfel, și ei de la Slavi balta, pentru că numele lacului Balaton nu este alta decât tot același lucru. Iar, afară de aceasta, avem: iez, iezer și eleșteu, acesta adus de Unguri de pe vremea lui Ștefan cel Mare, care a fost mai bun gospodar decât Statul constituțional [modern, care nu se îngrijește de rețeaua de lacuri]. Ștefan a adus specialiști... cari au făcut heleșteele”⁴⁷.

Vedem că legătura românilor cu apele lor este de o profunzime și subtilitate care scapă propagandei străine, care se limitează la a număra cuvintele din trecutul relativ recent. De fapt, scurta analiză a lui Iorga este în același timp și un îndreptar de înțelegere a faptului că în spațiul internațional există o zonă antiromânească ce trebuie cunoscută. Dar cea mai bună formulă de cunoaștere a acestor idei este cunoașterea de sine. Pentru că un alt etaj al conferinței a avut rolul de a ține trează societatea românească, prin reamintirea faptului că orice lucrare trebuie să se bazeze pe energia populară, pentru că aceasta „se coboară în adânc și nimic nu o poate birui”⁴⁸.

Și avem aici, în această conferință, o excepțională îndrumare în tematica legăturii românilor cu apele lor care se varsă, toate, în Mare. Putem spune chiar că seva identității noastre circulă prin Marea Neagră, de unde se revarsă pentru a urca pe râurile noastre interioare, structură capilară a însăși organizației societății, sufletești și de stat românești, având ca pilon Dunărea.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 19.

Referințe

Iorga, Nicolae, *Poporul românesc și Marea*, Vălenii de Munte,
Editura Datina Românească, 1938.